

LIETUVOS NACIONALINĖS SĄSKAITOS PAGAL NAUJĄ STANDARTĄ ESS 2010

LIETUVOS STATISTIKOS DEPARTAMENTAS REVIZAVO NACIONALINIŲ SĄSKAITŲ RODIKLIŲ 1995–2013 M. LAIKO EILUTES

Atlikus nacionalinių sąskaitų rodiklių laiko eilučių reviziją, buvo įdiegti EP ir ET Reglamento Nr. 549/2013 dėl Europos nacionalinių ir regioninių sąskaitų sistemos Europos Sąjungoje (ESS 2010) metodologiniai reikalavimai. Nuo 2014 m. rugsėjo mėn. visose Europos Sąjungos valstybėse narėse nacionalinių sąskaitų rodikliai yra vertinami ir skelbiami tik pagal šiuo reglamentu įtvirtintas metodologines nuostatas ir nustatytus skelbimo grafikus, o Reglamentas 2223/96 dėl Europos nacionalinių ir regioninių sąskaitų sistemos Bendrijoje (ESS 95) neteko galios.

Lietuvos statistikos departamentas nacionalinių sąskaitų rodiklių laiko eilučių reviziją atliko dviem etapais: 2014 m. buvo revizuotos ir paskelbtos 2004–2013 m. rodiklių laiko eilutės, o 2015 m. revizuotos 1995–2003 m. ir patikslintos prieš metus skelbtos eilutės. Revizijos metu buvo atlikti šie pakeitimai:

- Nacionalinių sąskaitų rodiklių vertinimui pritaikytos ESS 2010 metodologinės nuostatos, vietoj iki šiol taikytų ESS 95 įtvirtintų reikalavimų. Dėl šios priežasties Lietuvos BVP vidutiniškai per laikotarpį padidėjo 0,6 proc.
- Nacionalinių sąskaitų pagrindinių rodiklių vertinimo metodai buvo patobulinti, atsižvelgiant į Europos Komisijos pareikštas pastabas. Revizijos metu buvo patobulinti kai kurių produktų pasiūlos ir paklausos bei literatūros ir meno originalų kaip bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo komponento vertinimo metodai. Šie pakeitimai mažino BVP 2004–2008 m. vidutiniškai 0,4 proc. ir turėjo minimalią teigiamą įtaką vėlesniu laikotarpiu.
- Buvo patikrinti ankstesni BVP ir BNP vertinimai ir esant galimybei panaudoti atnaujinti duomenų šaltiniai ir įdiegti patobulinti vertinimo metodai. Panaudota detalesnė informacija vertinant netiesiogiai apskaičiuotas finansinio tarpininkavimo paslaugas (NAFTAP), ne gyvybės draudimo paslaugas, namų ūkių galutinio vartojimo išlaidas, pagrindinio kapitalo suvartojimą valdžios sektoriuje, bendrojo pagrindinio kapitalo formavimą namų ūkių sektoriuje.
- Atliekant skaičiavimus palyginamosiomis kainomis ir taikant grandininio susiejimo metodą pokyčiams vertinti, pereita prie 2010 m. kaip naujų atskaitos metų (vietoje buvusių 2005 m.).
- Atlikta reguliari planinė 2013 m. BVP revizija, panaudojus metinius struktūrinės verslo statistikos, žemės ūkio ekonominių sąskaitų, mažmeninės ir didmeninės prekybos, išlaidų švietimui ir mokėjimų balanso statistikos duomenis, ir įvertintas 2014 m. BVP.

Vadovaujantis ESS 2010 metodologinėmis nuostatomis ir atsižvelgiant į kitus pakeitimus, buvo revizuoti 1995–2013 m. Lietuvos nacionalinių sąskaitų pagrindiniai rodikliai ir įvertinti 2014 m. bendrasis vidaus produktas bei jo komponentai. Atliktos laiko eilučių revizijos rezultatai parodė, kad BVP, vertinant to

meto kainomis, pasikeitė ne itin reikšmingai, o revizuojamu laikotarpiu pasikeitė nevienodai; nuo –0,5 proc. 1996 m. iki +1,1 proc. 2007, 2009, 2010 ir 2012 m. Atlikta revizija neturėjo esminės įtakos realiems BVP pokyčiams.

Revizijos įtaka 1995–2013 m. BVP

Metai	BVP to meto kainomis			Realus pokytis, %		
	Iki revizijos, mln. EUR	Po revizijos, mln. EUR	Pokytis, %	Iki revizijos, %	Po revizijos, %	Skirtumas procentiniais punktais, %
1995	7 797,9	7 764,5	–0,4			
1996	9 762,0	9 714,1	–0,5	105,2	105,1	–0,1
1997	11 733,9	11 724,3	–0,1	108,1	108,3	0,2
1998	13 037,6	13 022,0	–0,1	107,6	107,5	–0,2
1999	12 710,1	12 712,1	0,0	99,0	98,9	–0,1
2000	13 323,3	13 368,2	0,3	103,6	103,8	0,2
2001	14 156,5	14 194,5	0,3	106,7	106,5	–0,2
2002	15 161,9	15 202,2	0,3	106,8	106,8	–0,1
2003	16 575,7	16 668,5	0,6	110,3	110,5	0,3
2004	18 245,3	18 237,7	0,0	107,4	106,6	–0,8
2005	20 969,1	21 002,4	0,2	107,8	107,7	–0,1
2006	24 104,2	24 079,2	–0,1	107,8	107,4	–0,4
2007	28 738,8	29 040,7	1,1	109,8	111,1	1,3
2008	32 414,3	32 696,3	0,9	102,9	102,6	–0,3
2009	26 654,4	26 934,8	1,1	85,2	85,2	0,0
2010	27 709,7	28 001,3	1,1	101,6	101,6	0,0
2011	30 958,5	31 247,3	0,9	106,0	106,1	0,1
2012	32 939,8	33 314,0	1,1	103,7	103,8	0,2
2013	34 631,2	34 955,6	0,9	103,3	103,3	–0,1

Metodologinių reikalavimų ir kitų pakeitimų diegimas darė skirtingą įtaką revizijos rezultatams. ESS 2010 nuostatų diegimas lėmė BVP to meto kainomis padidėjimą vidutiniškai 0,6 proc. EK siūlomi įdiegti patobulinimai buvo reikšmingesni tik vertinant 2004–2008 m. BVP (mažino BVP), o likusiu laikotarpiu jų įtaka buvo nors ir teigiama, bet minimali. Naujų duomenų šaltinių ir metodų panaudojimas lėmė naujausio laikotarpio (2007–2013 m.) BVP padidėjimą vidutiniškai 0,4 proc. Toliau lentelėse ir tekste informacija pateikiama Lietuvoje jau nebegaliojančia valiuta (litais), nes įtakos vertinimai buvo atlikti dar jai galiojant (2014 m.).

Revizijos priežastys ir jų įtaka 2004–2013 m. BVP

Metai	Bendras BVP skirtumas		Dėl ESS 2010 diegimo		Dėl EK rekomendacijų diegimo		Dėl atnaujintų duomenų šaltinių ir metodų	
	mln. LT	%	mln. LT	%	mln. LT	%	mln. LT	%
2004	-26,2	0,0	305,4	0,5	-355,6	-0,6	24,0	0,0
2005	115,0	0,2	355,3	0,5	-193,6	-0,3	-46,8	-0,1
2006	-86,6	-0,1	575,0	0,7	-655,3	-0,8	-6,2	0,0
2007	1 042,3	1,1	670,3	0,7	-52,5	-0,1	424,5	0,4
2008	973,6	0,9	592,1	0,5	5,4	0,0	376,1	0,3
2009	968,1	1,1	695,2	0,8	4,3	0,0	268,6	0,3
2010	1 006,9	1,1	779,4	0,8	3,4	0,0	224,1	0,2
2011	997,1	0,9	473,5	0,4	3,8	0,0	519,8	0,5
2012	1 291,8	1,1	493,0	0,4	4,2	0,0	794,5	0,7
2013	1 119,9	0,9	438,7	0,4	7,0	0,0	674,2	0,6

Naujos ESS 2010 metodologinės nuostatos, turėjusios reikšmingos įtakos Lietuvos BVP vertinimams, buvo šios:

- mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros darbų išlaidų kapitalizavimas. Mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros darbų įtraukimas į bendrąjį pagrindinio kapitalo formavimą lėmė 2004–2013 m. BVP padidėjimą vidutiniškai 0,3 proc.;

- mažaverčio inventoriaus, tarnaujančio ilgiau nei vienus metus priskyrimas bendrojo pagrindinio kapitalo formavimui padidino BVP nagrinėjamu laikotarpiu vidutiniškai 0,2 proc.;

- naujo metodo taikymas ne gyvybės draudimo produkcijai vertinti lėmė 2004–2008 m. BVP padidėjimą vidutiniškai 0,1 proc., o vėlesniu laikotarpiu darė jam neigiamą įtaką;

- kitų naujų metodologinių reikalavimų (išlaidų ginkluotei kapitalizavimas, naujas centrinio banko produkcijos išdėstymo traktavimas, institucinių vienetų perklasifikavimas į valdžios sektorių, rinkos gamintojų produkcijos savo reikmėms vertinimas ir kt.) diegimo įtaka šalies BVP buvo nedidelė ir lėmė jo padidėjimą vidutiniškai 0,1 proc. 2004–2013 laikotarpiu.

Svarbiausi ESS 2010 įtvirtinti metodologiniai pakeitimai, įdiegti Lietuvos nacionalinėse sąskaitose

Reikšmingos įtakos Lietuvos BVP turėjo **naujas mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros (MTTP) darbų išlaidų traktavimas**: pagal ESS 2010 išlaidos MTTP yra įtraukiamos į sąskaitas kaip bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas, t. y. kaip investicinės išlaidos, nors pagal ESS 95 šios išlaidos buvo fiksuojamos kaip einamosios ir įtraukiamos į tarpinį vartojimą. Tai pati svarbiausia metodologinė naujovė užfiksuota ESS 2010. Jau ganėtinai ilgą laiką ekonomistai ir analitikai pripažįsta, kad MTTP išlaidos atitinka ilgalaikio turto charakteristikas, t. y. apibrėžtos nuosavybės teisės, ilgalaikis ir kartotinis naudojimas gamybos procese. Modernioje ekonomikoje MTTP yra svarbi investicija gamybos plėtrai ateityje.

Atlikus MTTP išlaidų vertinimus kaip rekomenduoja ESS 2010, buvo revizuoti rinkos ir ne rinkos produkcijos gamintojų sukurta produkcija (+), tarpinis vartojimas (-), įvertintas kapitalo suvartojimas (+),

likutinis perteklius (+) ir bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas. Vertinimų rezultatai lėmė BVP padidėjimą vidutiniškai 0,3 proc. kasmet.

Mokslinių tyrimų ir plėtros darbų išlaidų kapitalizavimo įtaka BVP

		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Įtaka BVP	mln. LT	103,6	129,4	226,4	239,9	222,0	281,5	340,4	328,3	366,4	403,7
	%	0,2	0,2	0,3	0,2	0,2	0,3	0,4	0,3	0,3	0,3

Naujos rekomendacijos ne gyvybės draudimo produkcijos vertinimui leido pašalinti vertinimo pagal ESS 95 metodologiją trūkumus; esant dideliame stambių draudiminių įvykių skaičiui, vertinant produkciją išvengiama neigiamų reikšmių. Pagal ESS 2010 įvertinus draudimo išmokas rekomenduojamu prognozavimo (angl. *expectation*) metodu, pasikeitė šios veiklos produkcija, tarpinis vartojimas ir pridėtinė vertė, taip pat kiti susiję nacionalinių sąskaitų rodikliai.

Naujo ne gyvybės draudimo produkcijos vertinimo įtaka BVP

		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Įtaka BVP	mln. LT	50,0	13,3	67,6	90,8	41,3	211,9	188,8	-67,4	-100,3	-194,6
	%	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,2	0,2	-0,1	-0,1	-0,2

Mažavertis inventorius pagal ESS 2010 turi būti priskirtas ilgalaikiam turtui, t. y. įtrauktas į bendrojo pagrindinio kapitalo formavimą, jei jo naudojimo laikas ilgesnis nei vieni metai. Pagal ESS 95, buvo atsižvelgiama į inventoriaus vertę, todėl dalis inventoriaus buvo įskaičiuojama į tarpinį vartojimą. Dėl šių vertinimo principų pasikeitimo reikėjo patikslinti tarpinį vartojimą (-) ir padidinti bendrojo pagrindinio kapitalo formavimą (+).

Naujo mažavertio inventoriaus traktavimo įtaka BVP

		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Įtaka BVP	mln. LT	105,6	155,7	207,0	235,9	180,8	123,6	157,4	136,0	134,9	142,4
	%	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1

Išlaidų ginkluotei kapitalizavimas: pagal ESS 95 ginklų sistemos ir jų transportavimo priemonės buvo laikomos tarpinėmis sąnaudomis, nepriklausomai nuo jų tarnavimo trukmės. Tačiau ESS 2010 tvirtinama, kad naudojant jas šalių saugumui keletą metų, jos turi visus ilgalaikio turto požymius ir todėl nuo šiol nacionalinių sąskaitų sistemoje jos yra atvaizduojamos kaip išlaidos bendrajam pagrindiniam kapitalui įsigyti. Šis perskaičiavimas turėjo įtakos valdžios sektoriaus produkcijos, kapitalo suvartojimo ir bendrojo kapitalo formavimo rodikliams, taip pat visam BVP.

Išlaidų ginkluotei kapitalizavimo įtaka BVP

		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Įtaka BVP	mln. LT	16,3	20,3	24,0	27,2	32,6	36,8	40,7	40,5	40,4	39,0
	%	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Pagal ESS 2010 rinkos gamintojų savos gamybos produkcija, skirta savam vartojimui turi būti įvertinta pagrindinėmis kainomis, t. y. įvertinant ir galimą likutinį perteklių. Dėl šio patikslinimo padidėja rinkos gamintojų sukurtos produkcijos vertė ir pridėtinė vertė, taip pat bendras BVP.

Rinkos gamintojų savos gamybos produkcijos vertinimo pagal ESS 2010 įtaka BVP

		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Įtaka BVP	mln. LT	23,3	28,8	43,1	65,3	100,3	30,5	32,9	22,3	33,5	27,1
	%	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Visa Centrinio banko produkcija pagal ESS 95 buvo įtraukiama į kitų finansinių tarpininkų tarpinio vartojimo išlaidas. Pagal ESS 2010 tik dalis Centrinio banko produkcijos (sąnaudos atėmus komisinių pajamas) išdėstoma kitų finansinių tarpininkų tarpiniame vartojime. Dėl to šiame sektoriuje koreguojamas tarpinis vartojimas (–) ir padidėja pridėtinė vertė, taip pat BVP.

Centrinio banko produkcijos išdėstymo pagal ESS 2010 įtaka BVP

		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Įtaka BVP	mln. LT	6,6	7,9	7,0	11,2	15,1	10,8	19,2	13,7	18,2	21,1
	%	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,02	0,01	0,02	0,02

Kai kurie kiti metodologiniai pakeitimai turi menką įtaką BVP arba jų neįmanoma išskirti kaip atskiro komponento rodiklių vertinimo ir koregavimo procese. Be to, esama ir tokių, kurie daro reikšmingą įtaką atskiram BVP komponentui, tačiau bendram šalies BVP įtakos neturi. Svarbiausias iš jų – eksporto ir importo rodiklius keičiantis naujas prekių, išvežtų perdirbti į užsienį, traktavimas. ESS 2010 reikalauja atspindėti ne fizinį prekių judėjimą per šalies sieną, fiksuojant eksporto ir importo srautus, bet taikant nuosavybės pasikeitimo principą, įvertinti tik perdirbimo paslaugą. Tai sumažina prekių eksportą ir importą, bet atsispindi perdirbimo paslaugų sandoriuose. Einamosios sąskaitos balansas lieka nepakitęs. Dėl įdiegtų naujų metodologinių nuostatų 2004–2013 m. laikotarpiu prekių ir paslaugų eksportas sumažėjo vidutiniškai 4 proc., importas – 3,7 proc.

Europos Komisijos rekomendacijų diegimas

EK pareiškus pastabas dėl keleto Lietuvos nacionalinių sąskaitų rodiklių vertinimo metodų taikymo, šios revizijos metu jie buvo patobulinti ir tai turėjo įtakos, nors ir nereikšmingos, šalies BVP ir BNP rodikliams. Atsižvelgiant į pastabas, buvo patobulinti kai kurių produktų pasiūlos ir paklausos bei literatūros ir

meno originalų kaip bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo komponento vertinimo metodai. Šie pakeitimai mažino BVP 2004–2008 m. vidutiniškai 0,4 proc. ir turėjo minimalią teigiamą įtaką vėlesniu laikotarpiu.

EK rekomendacijų diegimo įtaka BVP

		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Įtaka BVP	mln. LT	-355,6	-193,6	-655,3	-52,5	5,4	4,3	3,4	3,8	4,2	7,0
	%	-0,56	-0,27	-0,79	-0,05	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01

Kitos BVP revizavimo priežastys

Revizijos metu buvo patikrinti ankstesnių metų BVP ir jo komponentų vertinimai, esant galimybei panaudoti duomenys iš naujų arba pakeistų duomenų šaltinių ir įdiegti patobulinti vertinimo metodai. Panaudota detalesnė informacija vertinant netiesiogiai apskaičiuotas finansinio tarpininkavimo paslaugas (NAFTAP), ne gyvybės draudimo paslaugas, namų ūkių galutinio vartojimo išlaidas, pagrindinio kapitalo suvartojimą ir galutinio vartojimo išlaidas valdžios sektoriuje, bendrojo pagrindinio kapitalo formavimą namų ūkių sektoriuje, patikslinti gaminių mokesčiai.

Kitų nacionalinių sąskaitų sričių revizuotos rodiklių laiko eilutės (įskaitant ir valdžios sektoriaus finansų statistiką) bus parengtos ir pateiktos vartotojams pagal ESS 2010 Duomenų teikimo programoje nustatytą grafiką ir atsižvelgiant į Lietuvai suteiktas išlygas.